

Web of Science Veri Tabanındaki Halk Hekimliği ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Bibliyometrik Analizi (1970-2020): Tanımlayıcı Bir Araştırma

Bibliometric Analysis of Studies on Folk Medicine in the Web of Science Database (1970-2020): A Descriptive Study

 Ramazan GÜNEŞER^a

^aBolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mehmet Tanrikulu Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Bolu, TÜRKİYE

ÖZET Tıp tarihinin önemli konularından biri olan halk hekimliği, geçmişte insanların hastalıklardan kurtulmak ve esenliklerini artırmak amacıyla yaptıkları uygulamaların nesiller boyunca aktarılmasıyla oluşmuştur. Geniş literatüre sahip olan alanların gelişimleri ve trendleri, bibliyometri tekniği ile incelenebilmektedir. Bu çalışmada, Web of Science (WoS) veri tabanında bulunan ve 1970-2020 tarihleri arasında halk hekimliği ile ilgili yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, WoS Core Collection veri tabanındaki "topic" sekmesinde "folk medicine" anahtar kelimesiyle tarama yapılmıştır. Yapılan tarama sonucu, konu ile ilgili 9.190 çalışma olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan bu çalışmalar, çeşitli özellikleri bakımından incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde, halk hekimliği alanına yönelik çalışmaların ve atfıların artış trendinde olduğu belirlenmiştir. Yayın sayısı, son 5 yıllık dönemde (n=3.511; %38,2) en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Çalışmaların daha sık farmakoloji (n=4.273; %46,5), bitki bilimleri (n=2.534; %27,6), bütünlleştirici ve tamamlayıcı tıp (n=2.089; %22,7) ve kimya (n=1.194; %13,0) gibi alanlara yoğunlaştığı ve en çok çalışmanın "Journal of Ethnopharmacology" (n=1.289; %14,0) dergisinde yayımlandığı görülmüştür. Halk hekimliği çalışmalarında, Brezilya'nın (n=1.587; %17,3) ülke olarak liste başında yer aldığı ve ayrıca Brezilya'da bulunan üniversitelerin alana en fazla katkı sağlayan kurumlar oldukları belirlenmiştir. Sonuç olarak, halk hekimliği ile ilgili çalışmaların gün geçtikçe arttığı görülmüştür. Yapılan bu çalışmanın, hem halk hekimliği alanyazınına katkı sağlaması hem de bilim insanlarına yol gösterici olması umulmaktadır.

ABSTRACT Folk medicine, which is one of the important issues in the history of medicine, was formed by the transfer of the practices that people used to get rid of diseases and increase their well-being through generations. This study aims to analyze the bibliometric analysis of studies on folk medicine in the Web of Science (WoS) database between 1970-2020. For this purpose, the "folk medicine" keyword was searched in the topic tab of the WoS Core Collection database. As a result of the scanning, it was determined that there were 9,190 studies on the subject. These studies, which constitute the universe of the research, have been examined in terms of various features. As a result of the examination, it has been determined that the studies and citations for the field of folk medicine are in an increasing trend. The number of publications reached the highest level in the last 5 years (n=3,511; 38.2%). Studies were more common in pharmacology (n=4,273; 46.5%), plant sciences (n=2,534; 27.6%), integrative and complementary medicine (n=2,089; 22.7%), and chemistry (n=1,194; 13.0%) and the most studies were published in the Journal of Ethnopharmacology (n=1,289; 14.0%). It has been determined that Brazil (n=1,587; 17.3%) is at the top of the list in folk medicine studies and that the universities in Brazil are the institutions that contribute the most to the field. As a result, it has been seen that studies on folk medicine are increasing day by day. It is hoped that this study will both contribute to the literature of folk medicine and guide scientists.

Anahtar Kelimeler: Halk hekimliği; bibliyometrik analiz; Web of Science

Keywords: Folk medicine; bibliometric analysis; Web of Science

Hastalıklardan korunma ve iyileşmeye yönelik yapılan çeşitli uygulamalar ve bunlara bağlı elde edilen bilgi ve tecrübe, nesiller boyu aktararak halk kültürünün bir parçası olarak yaşayan halk hekimli-

ğinin doğmasına neden olmuştur.¹ Kökeni antik çağlara kadar uzanan halk hekimliği, insanların yaşadığı hastalık ve rahatsızlıklara karşı içinde buldukları doğa ile çare aradıkları süreçte, deneme-yanılma ve

Correspondence: Ramazan GÜNEŞER

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mehmet Tanrikulu Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Bolu, TÜRKİYE/TURKIYE
E-mail: rmzngrs@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 19 Oct 2021

Received in revised form: 06 Dec 2021

Accepted: 11 Jan 2022

Available online: 13 Jan 2022

2146-8982 / Copyright © 2022 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

gözlem yoluyla ortaya çıkmıştır. Tarih boyunca insanlar, yaşadığı ağrıyı ve acıyı dindirmek için kayıtsız kalmamış çeşitli çözüm yolları aramıştır. Bu doğrultuda yaşadığı çevrede bulunan imkânlardan faydalanarak; yaralarını çamurla sarmış, kırık kemiklerini odun parçaları ile sabitlemiş ve çeşitli amaçlarla bitkileri kullanmıştır.² Çok köklü bir geçmişe sahip olan halk hekimliği, başta halkın olanaklarının olmadığı durumlarda veya başka nedenlerle başvurdukları, tecrübe ve bilgi birikimlerinin sözel olarak günümüze kadar ulaştığı ampirik uygulamalar olarak bilinmektedir.³ Diğer bir şekilde: *“Halk tıbbı ve halk hekimliği, binlerce yıldır tecrübe edilerek geniş ve açık şekilde öğrenilmiş, yararlanılmış ve sözlü aktarım yoluyla sonraki nesillere bilgisi ve uygulamaları aktarılmış, düzenlenmiş bir sistem olarak tanımlanabilir.”*⁴ Halk hekimliğine yönelik tutum ve modern tıp ilişkisi düşünüldüğünde, zaman ve duruma göre çeşitli değişiklikler gösterdiği söylenebilir. İnsanlar modern tıpla çözüm bulunamayan, tedavisi güç bazı hastalıklar için halk hekimliğine başvurulabildiği gibi basit rahatsızlıklar için de doğrudan halk hekimliğine yönelmektedirler.⁵ Sağlık kurumlarının oluşumu sürecinde, geleneksel uygulamalar bilimsel tıp uygulamalarıyla beraber kullanılmış, değişen zaman ve şartlara bağlı olarak modern tıp uygulamalarının yaygınlığı artmıştır.⁶ Toplum kültürünün bir parçası olan halk hekimliği uygulamaları, hastalıkların ve rahatsızlıkların sağaltımı için günümüzde farklı bölgelerde ve yörelerde hâlâ uygulanmaktadır.⁷

Bilim çevrelerinin literatüre yapmış oldukları katkıların değerlendirilmesinde, bibliyometrik araştırmaların yeri oldukça önemlidir. *“Bibliyometri, yayınların belirli özelliklerinin analiz edilmesi yoluyla bilimsel iletişime ilişkin çeşitli bulguların elde edildiği bir alandır.”* Bilimsel yayınların dinamiği ile ilgili çalışmalar, bilim insanlarının dikkatini çekmektedir. Son dönemlerde bu tür çalışmalarda artış gözlenmiştir. Genel olarak, bilimsel yayınların etkinlikleri bibliyometrik analiz çalışmalarıyla ortaya konulmaktadır.⁸ Bibliyometrik çalışma metodolojisinin literatürü ölçmeye ve ortaya çıkan kavramları değerlendirmeye yardımcı olduğu kanıtlanmıştır ve bu durum araştırmacıların ilgili alanın eğilimlerini bulmasına olanak

sağlamıştır.⁹ Bilim insanları, alanlarında kaliteli çalışmalar yapabilmek için veri tabanlarında bulunan yayınlardan faydalanmaktadırlar. Bu sebeple veri tabanları birçok araştırmada, veri toplamak amacıyla kullanıldığı gibi bibliyometrik araştırmalar için de kullanılabilir. Bibliyometrik çalışmalar, bilimsel yayınların değerlendirilmesinde genellikle yayın yılı, yayın sayısı, yapılan atıf, anahtar kelime ve indeks gibi çeşitli kriterleri ele almaktadır.¹⁰ Bu türden analizlerin yapılabilmesi için çeşitli veri kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bilim camiasında kabul görmüş, önemli bilimsel veri kaynakları; “Science Citation Index”, “Social Science Citation Index”, “Scopus Medline”, “Arts & Humanities Citation Index”, “Academic Search Ultimate”, “Education Source”, “Education Resource Information Center”, “Academic Search Complete” vb. şeklinde örnekendirilebilir. Web of Science (WoS) Core Collection veri tabanı, başat ve saygın atıf dizinlerine ulaşarak yayınlara ilişkin bibliyometrik analizler yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.¹¹ “Clarivate Analytics”e ait WoS veri tabanı, dünyaca tanınmış bilimsel atıf arama ve analitik bilgi ortamıdır. Farklı alanlar için araştırma aracı olmasının yanı sıra büyük ölçekli çalışmalar için bir veri seti olarak kullanmasından dolayı özellikle son 20 yıldır çok sayıda akademik çalışmada kullanılmıştır.¹² WoS, hem bünyesinde çok fazla dergiyi barındırması hem de etki faktörü yüksek olan dergiler taraması nedeniyle bibliyometrik analizlerde sıklıkla kullanılan bir veri tabanıdır.¹³

Literatürde, halk hekimliği ilgili yayımlanan çalışmaların bibliyometrik analizlerinin yapıldığı veya değerlendirildiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın amacı, 1970-2020 tarihleri arasında, halk hekimliği alanında yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizini ortaya koymaktır. Bu sayede elde edilecek sonuçların, hem bibliyometrik analiz açısından bu alandaki eksikliği gidermesi hem de araştırmacılara halk hekimliği konusunda yapacakları çalışmalar konusunda yol gösterici nitelikte bilgiler sunması umulmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın halk hekimliği alanının gelişim ve değişim eğilimlerinin ve gelecekteki yönelimlerinin anlaşılması noktasında araştırmacılara çeşitli bilgiler vereceği düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu araştırmanın tüm aşamalarında araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hareket edilmiştir. Bu çalışmada verilerin elde edilmesi için bibliyometrik analiz tekniği uygulanmıştır. Elde edilen bilgilerin eksiksiz ve olduğu gibi sunulabilmesi için tanımlayıcı araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla, araştırma verilerini toplamak için 27-28 Eylül 2021 tarihleri arasında WoS “Core Collection” veri tabanına erişim sağlanarak “folk medicine” anahtar kelimesi ile “topic” (başlık, özet, yazar ve anahtar kelimeler seçeneklerinde tarama yapan) kategorisinde tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda, 1970-2020 yılları arasında konu ile ilgili olan ve araştırmaya dâhil edilen 9.190 çalışma tespit edilmiştir. Elde edilen bu çalışmalar; yayın ve atıf sayıları, yayın yılları, araştırma alanları, araştırmaya destek veren üniversiteler/kurumlar ve ülkeler, çalışmaların yayımlandığı kaynaklar, en çok atıf alan yayınlar yönünden bibliyometrik analizle incelenmiştir. Kullanılan değişkenlere ilişkin bilgiler Microsoft Excel programına (Microsoft Corp., ABD) aktarılmış ve tanımlayıcı istatistik yöntemleri uygulanmıştır. Sonuçlar, şekil ve tablolar aracılığıyla sunulmuş ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca halk hekimliği ile ilgili çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerin ağ analizinin bibliyometrik haritasını oluşturmak için VOSviewer 1.6.9. (Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Merkezi, Leiden Üniversitesi, Hollanda) programı kullanılmıştır.

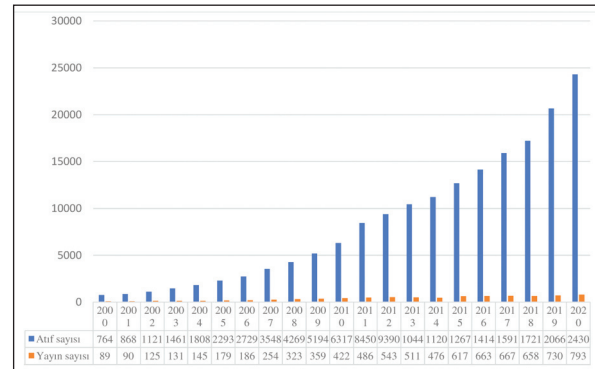
BULGULAR

Halk hekimliği ile ilgili yayın sayıları beşer yıllık dönemler hâlinde **Tablo 1**'de verilmiştir. 1970'ten 2020'ye kadar her 5 yıllık dönemde yayın sayısında artış yaşandığı görülmektedir. En çok yayın, son dönem olan 2016-2020 yılları arasında (%38,2) çıkmıştır.

Halk hekimliği ile ilgili son 20 yıllık atıf sayılarına bakıldığında yükseliş trendinde olduğu görülmektedir. Yayın sayısında ise son 20 yılda -2013, 2014 ve 2018 yılları haricinde- bir artış olduğu anlaşılmaktadır (**Şekil 1**). Halk hekimliğine yönelik atıflar 1972 yılında başlamış, 2020 yılında toplamda 196.408 sayısına (kendine atıf yapmadan, n=181.823)

TABLO 1: Halk hekimliği ile ilgili çalışmaların yayımlandığı yıllara göre dağılımı.

Yıllar	n	%
1970-1975	22	0,2
1976-1980	46	0,5
1981-1985	70	0,8
1986-1990	74	0,8
1991-1995	239	2,6
1996-2000	381	4,2
2001-2005	670	7,3
2006-2010	1.544	16,8
2011-2015	2.633	28,7
2016-2020	3.511	38,2

ŞEKİL 1: Halk hekimliği ile ilgili çalışmaların atıf ve yayın sayılarının yıllara göre dağılımı (2000-2020).

ulaşmıştır. Atıf yapılan yayın sayısı 134.144'tür (kendine atıf yapmadan, n=129.246). Ortalama atıf sayısı/yayın değeri 20,24 ve h-indeks değeri ise 134'tür.

Halk hekimliği ile ilgili en fazla atıf alan 10 yayın **Tablo 2**'de görülmektedir.

Araştırma alanlarına göre halk hekimliği ile ilgili yayınların en çok farmakoloji, eczacılık alanında (%46,5) olduğu; bunu sırasıyla bitki bilimleri (%27,6) ve bütünüleştirici, tamamlayıcı tıp (%22,7) alanlarının takip ettiği görülmektedir. Halk hekimliği ile ilgili araştırmaların en sık yapıldığı 10 alan ve yayın sayıları **Tablo 3**'te görülmektedir.

Çalışmalar yayımlandıkları kaynaklara göre incelendiklerinde, Journal of Ethnopharmacology dergisinin en çok yayının yapıldığı kaynak olduğu anlaşılmaktadır. Diğer kaynaklara ilişkin veriler **Tablo 4**'te görülmektedir.

TABLO 2: Halk hekimliği ile ilgili en fazla atıf alan 10 yayının.

Yayın adı	Yayın kaynağı/yılı	Yazar	Atıflar							Ortalama/yıl
			2017	2018	2019	2020	2020	Toplam		
"Trends in alternative medicine use in the United States, 1990-1997: results of a follow-up national survey"	JAMA-Journal of the American Medical Association 1998	Eisenberg DM Davis RB Etner SL Appel S Wilkey S van Rompay M Kessler RC	93	87	80	67	67	4,564	198,43	
"Antibacterial and antifungal properties of essential oils"	Current Medicinal Chemistry 2003	Kalemba D Kumicka A	76	63	74	100	948	52,67		
"Medicinal plants and antimicrobial activity"	Journal of Ethnopharmacology 2005	Rios JL Recio MC	78	64	83	82	798	49,88		
"Plants as source of drugs"	Toxicon 2001	Rates SMK	68	54	61	57	764	38,2		
"Etoposide: four decades of development of a topoisomerase II inhibitor"	European Journal of Cancer 1998	Hande KR	45	35	38	35	665	28,91		
"Pharmacological and toxicological properties of Nigella sativa"	Phytotherapy Research 2003	Ali BH Blunden G	53	49	55	53	626	34,78		
"Recent progress in pharmacological research of propolis"	Phytotherapy Research 2001	Banskota AH Tezuka Y Kadota S	23	22	30	26	534	26,7		
"Therapeutic effects of substances occurring in higher basidiomycetes mushrooms: a modern perspective"	Critical Reviews in Immunology 1999	Wasser SP Weis AL	17	16	15	20	546	24,82		
"Evaluation of antioxidant properties of pomegranate peel extract in comparison with pomegranate pulp extract"	Food Chemistry 2006	Li YF Guo CJ Yang JJ Wei JY Xu J Cheng S	39	51	53	62	476	31,73		
"Polyphenolics of salvia-a review"	Phytochemistry 2002	Lu YR Foo LY	33	37	23	34	475	25		

TABLO 3: Halk hekimliği ile ilgili çalışmaların araştırma alanlarına göre dağılımı.

Araştırma alanı*	n	%
Farmakoloji, eczacılık	4.273	46,5
Bitki bilimleri	2.534	27,6
Bütünleştirici, tamamlayıcı tıp	2.089	22,7
Kimya	1.194	13
Biyokimya, moleküler biyoloji	823	9,0
Gıda bilimi teknolojisi	703	7,6
Tarım	332	3,6
Toksikoloji	275	3,0
Beslenme diyetetik	272	3,0
Deneysel tıbbi araştırma	245	2,7

* n katlanmıştır.

TABLO 4: Halk hekimliği ile ilgili çalışmaların yayımlandığı kaynaklara göre dağılımı.

Kaynak*	n	%
Journal of Ethnopharmacology	1.289	14,0
Pharmaceutical Biology	209	2,3
Phytotherapy Research	175	1,9
Molecules	174	1,9
Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine	169	1,8
Revista Brasileira de Farmacognosia Brazilian	164	1,8
Journal of Pharmacognosy		
Phytomedicine	121	1,3
Planta Medica	120	1,3
BMC Complementary and Alternative Medicine	119	1,3
Natural Product Research	94	1,0

* n katlanmıştır.

Halk hekimliği alanına katkı sağlayan kurumlar incelendiğinde, 191 yayımla Gazi Üniversitesi ve São Paulo Üniversitesinin ilk sırayı paylaştığı görülmektedir. Alana en çok katkı sağlayan 10 kurum **Tablo 5**'te görülmektedir.

Halk hekimliği ile ilgili en çok çalışmanın yapıldığı 10 ülke listelenmiştir. İlk sırada Brezilya bulunurken (%17,3), Türkiye %7,2'lik oranla 5. sıradadır (**Tablo 6**).

Halk hekimliği ile ilgili çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerin ağ analizi VOSviewer 1.6.9. programı aracılığıyla yapılmıştır. Buna göre en sık kullanılan anahtar kelimeler: "Folk medicine"

(n=459), "antioxidant" (n=404), "medicinal plants" (n=393), "flavonoids" (n=271), "anti-inflammatory" (n=250) şeklindedir (**Şekil 2**).

Tablolardaki "n katlanmıştır" ifadesi, n sayısının toplamının 9.190'dan fazla çıktığı anlamına gelmektedir. Bu durum, halk hekimliği ile ilgili bazı çalışmaların birden fazla araştırma alanını, kurumu, kaynağı ve ülkeyi kapsamından kaynaklanmaktadır.

TARTIŞMA

Bibliyometrik analiz, literatürün tümünü veya belli bir dönemini ele alarak ilgili alanın bu süreçteki değişim ve gelişimi ile ilgili somut bilgiler sunarak genellemeler yapar. Subjektif gözlemlerin denemesine ve nesnelendirilmesine izin verir.¹⁴ Bu çalışma ile WoS veri tabanında bulunan halk hekimliği ile ilgili

TABLO 5: Halk hekimliği ile ilgili çalışmalara katkı sağlayan kurumlara göre dağılımı.

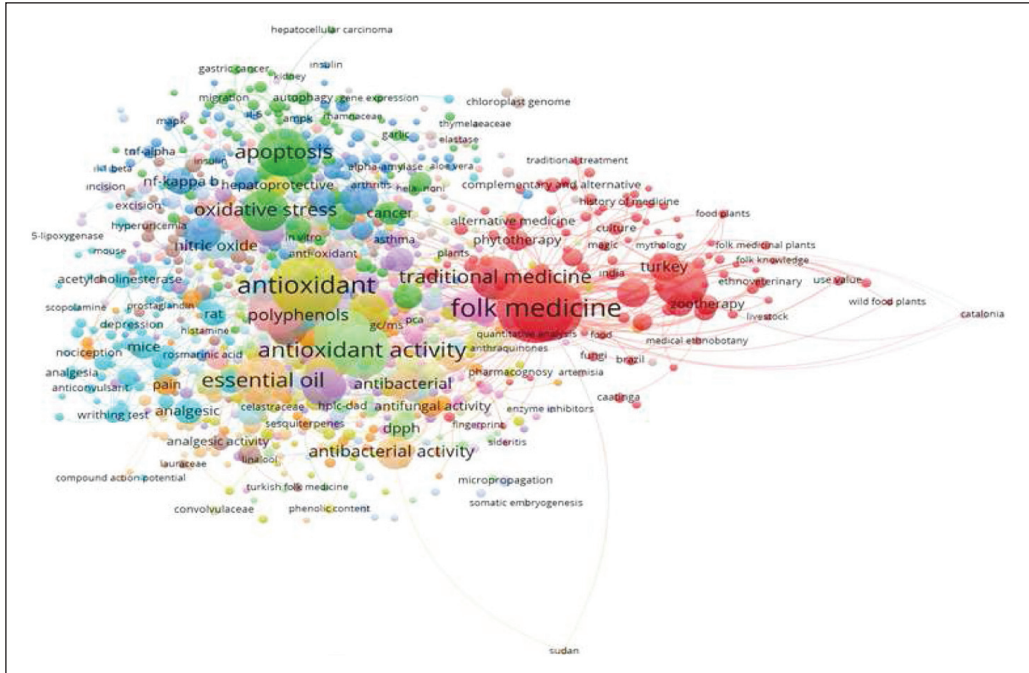
Kurum*	n	%
Gazi Üniversitesi	191	2,1
São Paulo Üniversitesi	191	2,1
Çin Bilimler Akademisi	149	1,6
São Paulo Eyalet Üniversitesi	118	1,3
Mısır Bilgi Bankası	115	1,3
Santa Catarina Federal Üniversitesi	115	1,3
Campinas Eyalet Üniversitesi	113	1,2
Paraíba Federal Üniversitesi	108	1,2
Parana Federal Üniversitesi	99	1,1
Rio Grande do Sul Federal Üniversitesi	93	1,0

* n katlanmıştır.

TABLO 6: Halk hekimliği ile ilgili çalışmaların ülkelere göre dağılımı.

Ülke*	n	%
Brezilya	1.587	17,3
Çin	1.269	13,8
Amerika Birleşik Devletleri	758	8,2
Hindistan	680	7,4
Türkiye	658	7,2
Güney Kore	438	4,8
Japonya	359	3,9
İtalya	358	3,9
Tayvan	335	3,6
İran	324	3,5

* n katlanmıştır.

ŞEKİL 2: Anahtar kelime ağ analizi.

çalışmaların çeşitli özellikleri bakımından bibliyometrik analizi yapılmıştır.

Halk hekimliği ile ilgili çalışmaların yıllara göre dağılımları incelendiğinde, çalışmaların yaklaşık %90'ı 2000'li yıllarda yayımlanmış ve her 5 yıllık dönemde çalışma sayısında doğrusal bir artış meydana gelmiştir. Ayrıca alanla ilgili en çok çalışma 2016-2020 arasındaki son 5 yıllık dönemde yapılmıştır (Tablo 1). Son yıllarda, halk hekimliği olarak bilinen geleneksel tedavi yöntemlerinin kullanımında artış olduğu bildirilmiştir.¹⁵ İnsanların, sağlık ve esenliklerini artırmak ve hastalıklarına çözüm bulmak için geleneksel tıp yöntemlerine yönelmeleri nedeniyle bu alanda bilimsel bilgiye gereksinim duyulmuştur. Bu bilgi ihtiyacının, araştırmacıları halk hekimliği alanına yöneltmiş olabileceği düşünülmektedir. Tıp tarihi araştırmaları, geçmişe doğru gidildikçe halk hekimliğiyle birleşmektedir. Belirli bir dönemdeki bilimsel tıp anlayışını temsil eden çeşitli bilgiler zamanla önemini kaybederek halk hekimliğinde yaşamaktadır. Bu yüzden halk hekimliği, tıp tarihinin önemli konularından biridir.¹⁶ Kuş ve Köken, tıp tarihi ile ilgili çalışmaların son 5 yılda en yüksek seviyeye ulaştığını göstermişlerdir.¹⁷ Bu doğrultuda, halk hekimliği çalışmalarında yaşanan bu artışın tıp

tarihi çalışmalarındaki artışla paralellik göstermesi tutarlıdır. Bununla birlikte son yıllarda tüm bilim alanlarında yaşanan yayın artışının halk hekimliği alanında da meydana gelmesi doğaldır. Tüm bu nedenler, halk hekimliği alanı ile ilgili çalışmaların sayısında meydana gelen artışı açıklar niteliktedir. Bu bağlamda, halk hekimliği alanına olan ilginin arttığı ve araştırmacıların çalışmalarında bu alana yöneldikleri sonucuna varılabilir.

Halk hekimliğine yönelik atıflar incelendiğinde, atıfların 1972 yılında başlamış olduğu, son 20 yıllık dönemde ise ivme kazanarak yükseldiği görülmektedir. Ayrıca 1970 yılında başlayan alana yönelik yapılan yayın sayısının da yükseliş trendinde olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 1). Bu sonuçlar bize, bilim insanlarının alana olan ilgi ve motivasyonlarının arttığını ve alanın son yıllarda yüksek bir potansiyel kazandığını göstermektedir. Bu durumun, son yıllarda geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına yönelik ilginin artması paralelinde bu alanda gerek duyulan bilgi ihtiyacından kaynaklandığını ve araştırmacıların popüler çalışma alanlarına yönelmelerinin bir sonucu olabileceğini düşündürmektedir. Atıf sayılarında yıllara göre meydana gelen artış, belli konulara yönelik eğilimin olduğunu, belli yayınların

daha fazla okunduğunu ve birbiriyle ilişkili daha fazla tartışmanın yapıldığını göstermektedir.¹¹ Bu kapsamda, en çok atıf alan çalışmanın Eisenberg ve ark. tarafından 1998 yılında Journal of the American Medical Association dergisinde yayımlanan ve toplam 4.564 atıf alan “Trends in alternative medicine use in the United States, 1990-1997: results of a follow-up national survey” başlıklı makale olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2).¹⁸ Yüksek atıf oranına sahip bu çalışmanın, alternatif ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca en çok atıf alan çalışmalar listesindeki bitki bilimleri ve farmakoloji alanlarına yönelik çalışmaların yoğunluğu göze çarpmaktadır. Bu durum, halk hekimliği denilince akla ilk gelen geleneksel tedavi, bitki ve ilaç yapımı gibi kavramlarla örtüşmektedir.

Araştırma alanlarına göre çalışmalar incelendiğinde; farmakoloji-eczacılık, bitki bilimleri ve bütünlendirici-tamamlayıcı tıp alanlarının tüm çalışmaların büyük bir kısmını oluşturarak ön plana çıktıkları görülmektedir (Tablo 3). İnsanoğlunun ilk ilaçları olan bitkiler, çok eski çağlardan beri tıbbi amaçla kullanılmaktadır. Tarih boyunca insanlar, sağlıklarını korumak ve hastalıklarından kurtulmak için şifalı bitkilerden yararlanmışlardır. Bu doğrultuda, dünya üzerindeki tüm kültürlerde yapılan araştırma, deneme ve doğrulama süreçleri ampirik bir bilimin gelişmesini doğurmuştur.¹⁹ Fitoterapi, hastalıklardan kurtulmak veya sağlık ve esenliği artırmak amacıyla bitkilerin kullanıldığı tıp alanı olarak açıklanmaktadır.²⁰ Eczacılık biliminin kökenlerinde de doğadaki tedavi edici bitkiler bulunmaktadır. Eskiden eczacılar, bitkileri tanımlayarak onları hastalıklara karşı da kullanılabilir hâle getirmekteydi.²¹ Tıp tarihi, halk tarafından hastalıklara karşı şifalı bitki kullanımı, dinsel ve majik çeşitli tedavi yöntemleri ile doludur. Halk hekimliği olarak adlandırılan bu alan, günümüzde geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler olarak isimlendirilmektedir.²² Dünya Sağlık Örgütüne göre geleneksel ve tamamlayıcı tıp: “*Fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunma, bunlara tanı koyma, iyileştirme veya tedavi etmenin yanında sağlığın iyi sürdürülmesinde de kullanılan, farklı kültürlerle özgü teori, inanç ve tecrübelerle dayalı-izahı yapılabilen veya yapılamayan bilgi, beceri ve uygulamalar bütünüdür.*” şeklinde tanımlanmaktadır.²³ Geleneksel ve

tamamlayıcı tıbbın önemli bir parçasını oluşturan fitoterapinin, son zamanlarda yeniden canlandığı ve bilim camiası ve halk nazarındaki ilgisinin arttığı gözlemlenmiştir. Geleneksel tıbbi bitkilerin modern bilimsel yöntemler ve yenilikçi tekniklerle kullanımını değerlendirme ve doğrulamanın; etnobotanik, antropoloji, eczacılık ve tıp alanlarının ortak çabalarıyla uygulanabilir bir strateji olabileceği öne sürülmektedir.²⁴ Görüldüğü üzere, bitkiler, farmakoloji ve eczacılık ile geleneksel ve tamamlayıcı tıp ortak bir paydada buluşmaktadırlar. Dolayısıyla halk hekimliği alanında yapılan çalışmalarda bu 3 alanın üst sıralarda bulunması tesadüfi değildir. Diğer çalışma alanlarında ise kimya, moleküler biyoloji, gıda bilimleri ve toksikoloji gibi bilimlerin olduğu görülmektedir. Halk hekimliği alanına farklı perspektiflerden bakılmasına sağlayacak çoklu alan çalışmalarının, alana derinlik kazandırarak zenginleştirileceği düşünülmektedir.

Halk hekimliği ile ilgili çalışmalar yayımlandığı kaynaklara göre incelendiğinde, listedeki dergilerin farmakoloji, fitoterapi, bitkisel ve doğal ürünler ve tamamlayıcı ve alternatif tıp alanlarında yayın yaptıkları görülmektedir (Tablo 4). Çalışmaların yayımlandığı kaynaklar konusunda elde edilen sonuçlar, halk hekimliği ile ilgili çalışmaların yapıldığı alanlar ile uyumludur. Listenin ilk sırasında, 1.289 yayınlı (%14) halk hekimliği alanına en çok katkı sağlayan Journal of Ethnopharmacology isimli dergi yer almaktadır. Alanında prestijli ve bilim insanları tarafından ilgi gören bir derginin halk hekimliği ile ilgili çalışmalar konusunda yüksek yayın oranıyla ilk sırada yer alması, alan için son derece ümit vericidir.

Halk hekimliğine yönelik yapılan çalışmalara en çok katkı sağlayan kurumlara bakıldığında, ilk 10 kurumda Brezilya’dan 7 üniversitenin olduğu görülmektedir (Tablo 5). Brezilya, daha güvenli ve daha az yan etkilere sahip olmaları nedeniyle 1990’lı yıllardan itibaren sağlık politikalarıyla, tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamalarını desteklemektedir.²⁵ Bu husus, Brezilya’daki çok sayıda üniversitenin birden bu alana yönelmelerini açıklar niteliktedir. Listenin ilk sırasında, 191 çalışma ile Türkiye’den Gazi Üniversitesinin yer aldığı görülmektedir. Eski çağlardan beri Anadolu toprakları çok sayıda topluma ev sahipliği yapmıştır ve bu nedenle içerisinde halk hekimliğini de barındıran zengin kültürel bir hazineye sahiptir.²⁶ Türk halk hekim-

liği, bu zenginliği nedeniyle araştırmalara konu olmuştur. Kuş ve Köken, Türkiye’deki bilim insanlarının tıp tarihi alanyazınına olan katkılarının özellikle son yıllarda arttığını bildirmişlerdir.¹⁷ Halk hekimliğini tıp tarihinin önemli bir konusu olarak ele aldığımızda elde edilen sonuçlar bu çalışma ile tutarlıdır. Ek olarak bu sonuçlar, Türkiye’nin köklü üniversitelerinden olan Gazi Üniversitesinin, halk hekimliği alanına yönelmiş yeterli sayıda öğretim elemanına sahip olduğunu akla getirmektedir.

Çalışmaların yapıldığı ülkeler bakımından yapılan incelemede, Brezilya’nın ilk sırada yer aldığı ve ardından Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Hindistan ve Türkiye’nin takip ettiği görülmektedir (Tablo 6). Brezilya’yı liste başı olarak görmemiz, ülkedeki çok sayıda üniversitenin halk hekimliği çalışmaları konusunda listenin üst sıralarında yer almasının doğal sonucudur. Geleneksel Çin, Hint, Kore ve Japonya tıbbının kendine özgü felsefesi ve tedavi yöntemleri mevcuttur ve dünya genelinde yaygın olarak bilinmektedir.²⁷ Bu durum, araştırmacıları Çin, Hindistan, Kore ve Japonya geleneksel tıbbına yönelik çalışmalara teşvik ederek, çalışmaların sayısında artışa neden olmuş ve böylelikle listede üst sıralara taşınmış olabilir. Son yıllarda ABD’yi de kapsayan bazı ülkelerde geleneksel, tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamalarına yönelik ilginin artması, bu ülkelerde alana özgü yapılan çalışma sayısında artışa neden olmuş olabilir.²⁸ Kadim Anadolu Türk halk hekimliği, zengin içeriğiyle farklı alanlarda bulunan bilim insanlarını üzerine çekmektedir. Bu durum, Türkiye’deki halk hekimliği ile ilgili çalışma sayısının yüksek oluşunu açıklamaktadır.

Bir çalışmadaki ögeler hakkında bilgi vermeleri bakımından anahtar kelimeler büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla anahtar kelimelerin analiz edilmesi, ilgili bilim alanına yönelik kavramların ve terimlerin tespit edilmesine olanak sağlayabilmektedir.²⁹ Halk hekimliği ile ilgili çalışmalarda en sık kullanılan anahtar kelimelerin sırasıyla “folk medicine”, “antioxidant”, “medicinal plants”, “flavonoid” ve “anti-inflammatory” olduğu görülmektedir (Şekil 2). En sık kullanılan kelime halk hekimliği olmasına rağmen en sık kullanılan anahtar kelimelerde daha çok bitki bilimlerine özgü terimlerin bulunduğu dikkat çekmektedir. Halk hekimliği konulu çalışmaların, araştırma alan-

ları ve yayımlandığı dergiler göz önünde bulundurulduğunda, anahtar kelimelerin kullanım sıklıkları anlaşılmaktadır.

ÇALIŞMANIN KISITLILIĞI

Yapılan bu çalışma, yalnızca WoS veri tabanındaki halk hekimliği konusu ile ilgili çalışmalarını incelediği için WoS veri tabanı dışında kalan çalışmalar araştırma kapsamının dışında kalmıştır.

SONUÇ

Belirli bir bilim alanına ait literatürün gözden geçirilmesi ve analiz edilmesi, alanın gelişimine katkı sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Yapılan analiz sonucu, son yıllarda halk hekimliği alanıyla ilgili çok fazla çalışmanın ve atfin yapıldığı, araştırmacıların alana olan ilgilerinin arttığı anlaşılmıştır. Halk hekimliği alanının giderek artan ve genişleyen literatürüyle nicelik yönünden geliştiği aşikârdır. Nitel olarak gelişmeyi sağlayabilmek ve halk hekimliği alanını zenginleştirmek adına farklı kültürleri, alanları ve disiplinleri kapsayan çalışmalar yapılarak alana çok yönlü bakılması önerilmektedir. Bu araştırma ile halk hekimliğiyle ilgili çalışmaların enleri ve trendleri niceliksel olarak ortaya konulmuştur. Alana özgü daha spesifik analizler aracılığıyla nitel veriler ortaya konulabilir. Bu çalışmanın, halk hekimliği literatürüne katkı sağlamasının yanı sıra alanda çalışma yapmayı düşünen araştırmacılara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma tamamen yazarın kendi eseri olup başka hiçbir yazar katkısı alınmamıştır.

KAYNAKLAR

- Pişkin S, Kuru Fıçıoğlu S. Dermatolojide Anadolu halk hekimliği (bal hariç) [Anatolian folk medicine in dermatology (except for honey)]. Türkiye Klinikleri J Dermatol-Special Topics. 2013;6(1):50-4. [Link]
- İşler S, Özkoçak V, Koç F. Tıbbi antropoloji açısından halk hekimliğinin değerlendirilmesi [Evaluation of folk medicine from the medical anthropology perspective]. SSS Journal. 2020;6(68):3684-93. [Crossref]
- Elik M. Özalp halk hekimliği [Özalp folk medicine]. SSS Journal. 2019;5(42):4492-8. [Crossref]
- Boratav PN. 100 Soruda Türk Folkloru (İnançlar, Törelere ve Törenler, Oyunlar). 1. Baskı. Ankara: Bilgesu Yayıncılık; 2013.
- Karakaş A. Osmaniye halk hekimliğinde ocaklar ve bunlara bağlı uygulamalar [Ocaks and their applications in Osmaniye folk medicine]. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2015;12(32):320-36. [Link]
- Sever M. Türk halk inançlarında ve halk hekimliği uygulamalarında meyve [Fruit in Turkish folk beliefs and traditional folk medicine]. TÜBAR. 2004;16:95-109. [Link]
- Sivri BB, Karataş N. Toplumun kültürel yönü: doğum sonu dönemde anne ve bebek bakımına yönelik yapılan geleneksel uygulamalar ve dünyadan örnekler [Cultural aspect of the society: traditional practices of mother and baby care during post-partum period and the relevant examples from the world]. Güncel Pediatri. 2015;13(3):183-93. [Crossref]
- Al U. Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'nin yayın ve atıf performansı [Publication and citation performances of European Union Countries and Turkey]. Bilig. 2012;14(62):1-20. [Link]
- Kasemodel MGC, Makishi F, Souza RC, Silva VL. Following the trail of crumbs: a bibliometric study on consumer behavior in the food science and technology field. Int J Food Stud. 2016;5(1):73-83. [Crossref]
- Karafil AY, Akgül MH. Web of Science veri tabanında yayınlanan spor yönetimi temalı makalelerin bibliyometrik analizi [A bibliometric analysis of sports management articles in the Web of Science database]. ASBİD. 2021;4(1):106-17. [Crossref]
- Kürklü S. Biyoetik konusunda yapılan araştırmaların bibliyometrik analizi; WOS örneği [Bibliometric analysis of research on bioethics; WOS example]. Turkish Journal of Bioethics. 2019;6(3):87-99. [Crossref]
- Li K, Rollins J, Yan E. Web of Science use in published research and review papers 1997-2017: a selective, dynamic, cross-domain, content-based analysis. Scientometrics. 2018;115(1):1-20. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Demir H, Erigüç G. Bibliyometrik bir analiz ile yönetim düşünce sisteminin incelenmesi [Examination of management thought system with a bibliometric analysis]. İş ve İnsan Dergisi. 2018;5(2):91-114. [Crossref]
- İnceoğlu Ç. Türkiye'de sinemayı konu alan doktora tezleri üzerine bibliyometrik bir çözümleme [A bibliometric analysis on the cinema studies doctoral theses in Turkey]. Galata saray Üniversitesi İletişim Dergisi. 2014;21:31-50. [Crossref]
- Biçer İ, Yalçın Balçık P. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp: Türkiye ve seçilen ülkelerinin incelenmesi [Traditional and complementary medicine: investigation of Turkey and the selected countries]. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi. 2019;22(1):245-7. [Link]
- Bayat AH. Tıp Tarihi. 3. Baskı. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları; 2016. [Link]
- Kuş Ö, Köken AH. Tıp tarihi ile ilgili çalışmaların Web of Science veri tabanı üzerinden bibliyometrik analizi [Bibliometric analysis of studies on the history of medicine by Web of Science database]. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi. 2021;11(2):364-74. [Crossref]
- Eisenberg DM, Davis RB, Ettner SL, Appel S, Wilkey S, Van Rompay M, et al. Trends in alternative medicine use in the United States, 1990-1997: results of a follow-up national survey. JAMA. 1998;280(18):1569-75. [Crossref] [PubMed]
- Mordeniz C. Introductory Chapter: Traditional and Complementary Medicine. 1st ed. London: InTech; 2019. [Crossref]
- Falzon CC, Balabanova A. Phytotherapy: an introduction to herbal medicine. Prim Care. 2017;44(2):217-27. [Crossref] [PubMed]
- Şenol SP, Tunçtan B. Eczacılık eğitiminde yenilikler [Innovation in pharmacy education]. Sağlık Bilimlerinde Eğitim Dergisi. 2018; 1(1):36-40. [Link]
- Kaplan, M. Covid-19: küresel salgın sürecinde geleneksel ve tamamlayıcı tedavi uygulamaları [Covid-19: traditional and complementary healing practices in the pandemic process]. Milli Folklor. 2020;16:35-45. [Link]
- World Health Organization (WHO). General Guidelines for Methodologies on Research and Evaluation of Traditional Medicine. Geneva: WHO Books; 2000. [Link]
- Karunamoorthi K, Jegajeevanram K, Vijayalakshmi J, Mengistie E. Traditional medicinal plants: a source of phytotherapeutic modality in resource-constrained health care settings. J Evid Based Complementary Altern Med. 2013;67-74. [Crossref]
- İkizek M. Bilim haritalama tekniklerine göre fitoterapi kavramı [The concept of phytotherapy by science mapping techniques]. J Tradit Complem Med. 2020;3(3):319-30. [Crossref]
- Şar S. Anadolu'da halk hekimliği uygulamaları [Folk medicine practice in Anatolia]. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2005;13(2):131-6. [Link]
- Arslan M, Şahne B. S, Şar S. Dünyadaki geleneksel tedavi sistemlerinden örnekler: genel bir bakış [Examples of the traditional treatment systems from the world: a general overview]. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi. 2016;6(3):100-5. [Link]
- Öztürk YE, Akman Dömbekci H, Ünal S. Geleneksel tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanımı [The use of traditional complementary and alternative medicine]. Bütünleyici ve Anadolu Tıbbı Dergisi. 2020;1(3): 23-35. [Link]
- Karagöz B, Şeref İ. Yazma becerisiyle ilgili makaleler üzerine bir inceleme: Web of Science veri tabanında eğilimler [A review of articles on the writing skill: trends in the Web of Science database]. Ana Dili Eğitimi Dergisi. 2020;8(1):67-86. [Crossref]